

Bertil Höders pressfototjänst

Lars Westberg

Det är i början av 1930-talet som den moderna bildjournalistiken med utländska förebilder får sitt genombrott i svensk dagspress. Foto- och tryckteknik utvecklas avsevärt. Negativmaterialet förbättras så att det blir möjligt att på fri, men stadig hand, utan oskärpa fånga snabbare förlopp. De tunga stativen kan lämnas kvar i ateljéerna och de svårkontrollerade magnesiumblixterna ersätts av synkroniserade blixtlampor.

Tidningarna, som i Stockholm låg samlade i och invid Klarakvarteren, började anställa egna fotografer samtidigt som antalet frilansande pressfotografer ökade. Pressfotograferna etablerade sig som yrkeskår. Några av de mest aktiva och namnkunniga, Victor Malmström, Karl Sandels, Gustaf Rydén, Ivar Ericson och Herman Ronninger hade år 1930 varit med och bildat Pressfotografernas Klubb. Klubben som utvecklades till en yrkesorganisation kom att betyda mycket för kårens arbetsförhållanden och anseende.

En av dem som vid denna tid inledde sin yrkesbana som fotograf var Bertil Höder. Han föddes år 1904 och började som självlärd fotograf på illustrationsförlaget Text & Bilder innan han 1935 kom till Karl Sandels nystartade illustrationsbyrå. Där stannade han till 1937 då han öppnade egen firma, "Bertil Höders pressfototjänst", med ateljé högst upp i huset Vasagatan 40. Läget var mycket strategiskt. Tid-

Fotografen Bertil Höder 1932.

ningarna fanns inom några få minuters gångavstånd och tvärsöver gatan låg Centralen, den självklara utgångspunkten för reportageresor utanför huvudstaden. Från ateljéfönstren kunde dessutom stora delar av det centrala Stockholm överblickas.

Under de första åren som "sin egen" gjorde Bertil Höder många jobb på – som det hette – "spekulation". Det innebar att han inte jobbade på uppdrag utan chansade på att någon skulle vilja köpa hans bilder. Konkurrensen var hård och materialkostnaderna fick inte bli för höga eftersom inkomsterna var osäkra. Olyckor, jubiléer, naturfenomen, invigningar, kongresser, kungligheter, eldsvådor, politiker, utställningar, skådespelare, födelsedagar, bröllop, begravningar, sport och idrott var då som nu vanliga motiv. Motivet skulle fångas, rätt exponerat från rätt plats, vid rätt tidpunkt, välplanerat men med beredskap för det oförutsedda, på glasplåten i 9×12-kameran. Sedan snabbt tillbaka till ateljén: framkallning, kopiering, sköljning och torkning; där-efter runt till tidningarna med bilder. Bertil Höder måste själv kontrollera vilka av hans bilder som publicerades och skicka räkning på 6–7 kr per använd bild. För ensamrätt betalade tidningarna bättre men då krävdes unika bilder.

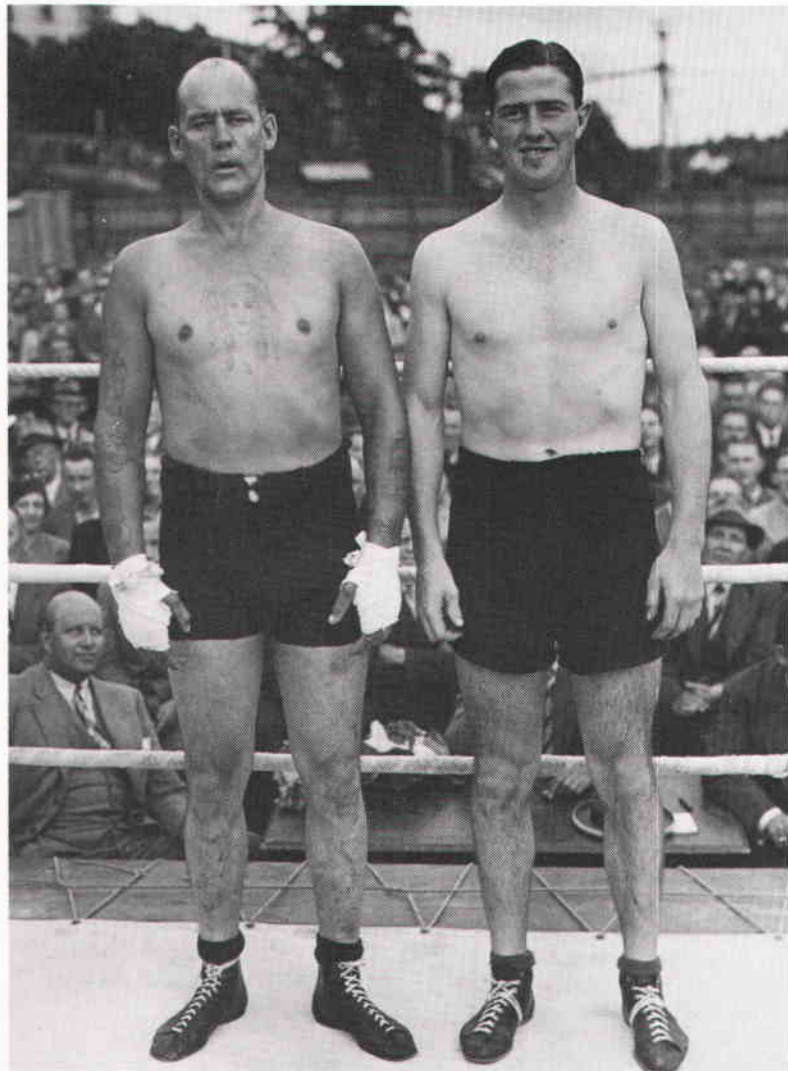
Bertil Höder skrev nästan alltid själv sina bildtexter. Ofta svarade han också för hela reportage med både text och bilder. Presentationen av materialet i tidningen hade han däremot sällan något inflytande över. Det var inte heller särskilt lätt för fotograferna att bli kända bland tidningsläsarna eftersom deras namn endast undantagsvis sattes ut.

Det var vanligare än vi kanske anar – då vi idag bläddrar i gamla tidningar – att bildredaktören genom att sätta ihop två, tre foton, skapade en "allomfattande" bild av en händelse. Ofta skedde det genom att kombinera en översiktsbild med en eller flera närbilder. Dessa "bildförfalskningar", som vi idag skulle kalla dem, men som knappast betraktades som sådana då, var ofta så skickligt utförda att

"Pettersson-Sverige" hjälper kungen med rocken.

*Boxning på Hagalunds idrottsplats. Harry Persson och Olle Tandberg.
(4 september 1938.)*

de är svåra att avslöja utan tillgång till fotografens negativ.

Förutom nyhetsbilderna gavs fotoagraferna – bland annat i några av de större dagstidningarnas söndagsbilagor – större utrymme för genomarbetade reportage med många foton. Dessa samlades ofta som montage med djärva bildbeskrivningar. Naturligtvis var det inte bara till dagstidningarna som pressfotograferna sålde sina bilder. Veckotidningarna köpte också många bilder. Tidspressen på fotograferna var då inte lika stor, kopiorna kunde göras noggrannare och bildåtergivningerna blev bättre genom djuptrycksförfarande. Bland de veckotidningar som publicerade Höders bilder var Idun, Vecko-Journalen och Se.

Under krigsåren försvårades arbetet något av de olika fotoförbud och restriktioner som infördes. Krigsbilderna från utlandet blandades i tidningarna med de inhemska beredskapsmotiven: vedstaplar, gengasapparater, insamlingar, sandsäckar, nationella och nordiska manifestationer, militärövningar, flyktingar, basarer m m. Bland Bertil Höders bilder finns många med motiv av detta slag.

Först år 1940 kom Bertil Höder alltmer att utnyttja bladfilm i stället för glasplåtar i 9 × 12-kameran. Året därefter började han också använda 6 × 6-kamera med rullfilm. Detta ökade antalet negativ tagna vid varje reportage. Däremot dröjde det många år innan pressfotograferna allmänt började använda småbildskameror. Sin första småbildskamera skaffade Bertil Höder först 1960.

Efter kriget blev spekulationsjobben allt färre för Bertil Höder. Likaså minskade antalet reportagefotograferingar. I stället fick beställningsjobben med konst-, industri- och reklamfotograferingar allt större utrymme. Dessa uppdrag fick han på rekommendationer. – Det var den bästa reklamen, säger han idag. Ibland kunde också olika uppdrag utföras samtidigt så att till exempel en industrifotografering i landsorten kunde kombineras med ett reportage från samma ort.

I samband med att Bertil Höder i oktober 1981 avvecklade sin ateljé på Vasagatan, erbjöd han Stockholms stadsmuseum att överta ca 14 000 negativ och nästan 2 000 kopior. Denna del av hans samling omfattar reportagebilder, sport-, industri- och reklamotiv. (Fotografier med konstmotiv hade tidigare överlämnats till Nationalmuseum.)

På stadsmuseet kunde vi snabbt konstatera att det var ett material som det skulle vara värdefullt för museet att få överta. Särskilt i den del av samlingen som innehåller bilder från ca tusen olika reportage från 1937 till början av 1950-talet, finns det bilder av stort samhälls- och kulturhistoriskt intresse. De utmärkta förteckningarna och noggranna dateringarna som gjorts av fru Dala Höder, hans hustru och medarbetare, kommer i hög grad att underlätta registreringen av samlingen.

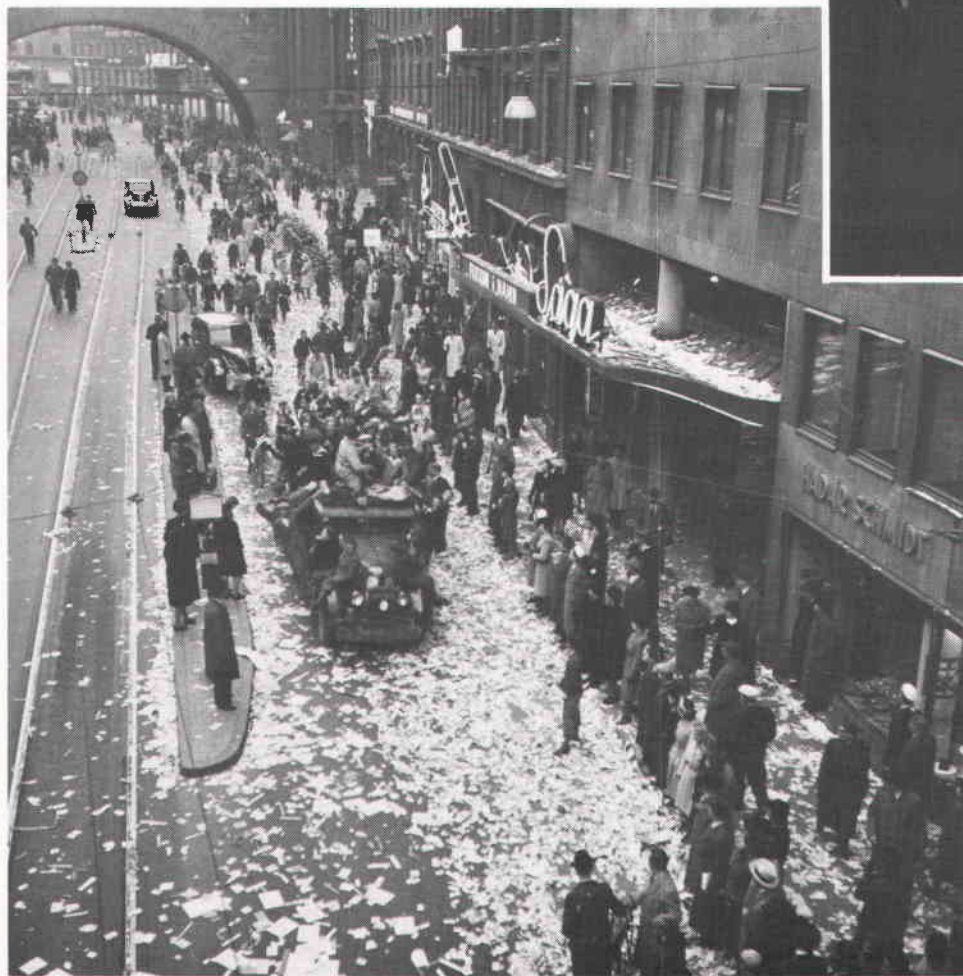
Bland äldre pressbilder är det inte alltid själva händelsen eller personen på bilden som idag intresserar oss. Det kan istället vara något i förgrunden eller i bakgrunden som fångar vår uppmärksamhet. Det kan vara bildens dokumentära kvalitet eller dess starka tidsatmosfär som gör den värdefull i ett längre tidsperspektiv. Tidningar, bildbyråer, museer och arkiv försöker idag att förvalta de äldre pressbildssamlingar som undgått att skingras eller förstöras. Det är foton som tagits under detta sekels första hälft innan småbildskameran hade blivit fotografens vardagsverktyg. Fotografen tog sällan fler bilder än vad som ansågs nödvändigt. Ovidkommande eller snarlika bilder var få. I detta material har fotograferna lämnat efter sig en hårt gallrad samling.

Annorlunda förhåller det sig med dagens bildproduktion. Idag med bla de motordrivna kamerorna vilka medger ett mycket stort antal exponeringar och med den elektroniska stillbildskameran i sikte, bör vi kanske fråga oss: Vilka bilder bör och kan bevaras? Var och för vilka kommer dagens pressbilder att vara tillgängliga? Vilka ögonblick kommer att bevaras åt framtiden?

Medborgartåget. I tåten frv ombudsman Viktor Ek, statsrådet Gösta Bagge, LO:s andre ordf Gunnar Andersson, statsminister Per Albin Hansson och statsrådet Gustaf Andersson i Rasjön. (1 maj 1941.)

Freden firas på Kungsgatan. (7 maj 1945.)

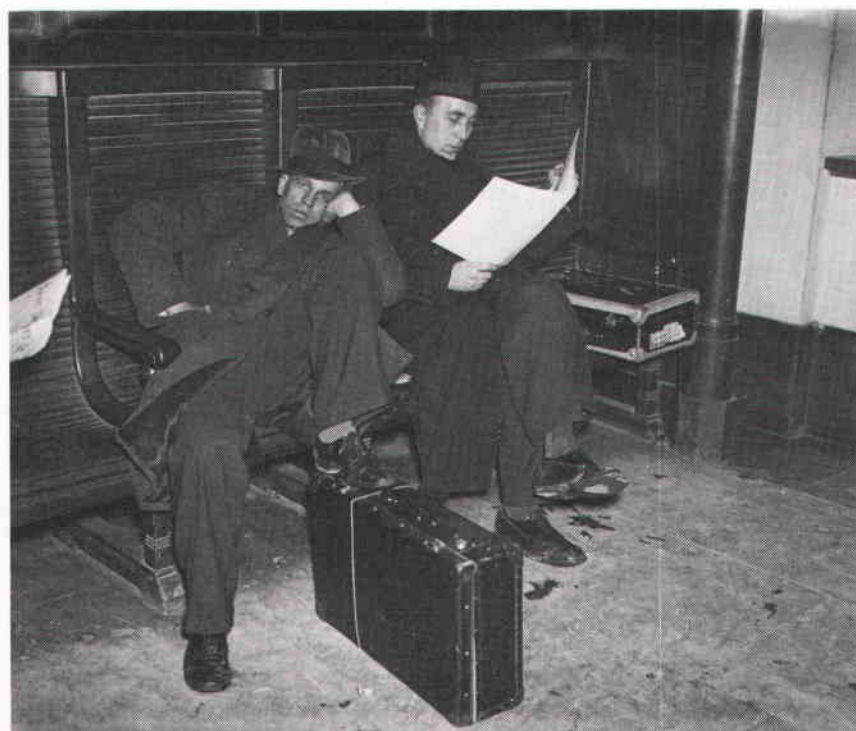

Ångaren Ragvald kantrade i natt vid Klara Strand. (14 september 1939.)

Korsningen Vasagatan–Kungsgatan. (22 april 1952 kl 17.)

Statsminister Tage Erlander var idag ute på Alviksvägen och provåkte sin nya cykel som han fick på sin 50-årsdag. (14 juni 1951.)

I väntan på tågen på Centralen. (23 december 1937.)

Idag reste 285 barn med tåg från Östra Station till Barnens Ö. Här ses några av de minsta vinka farväl. (12 juni 1939.)

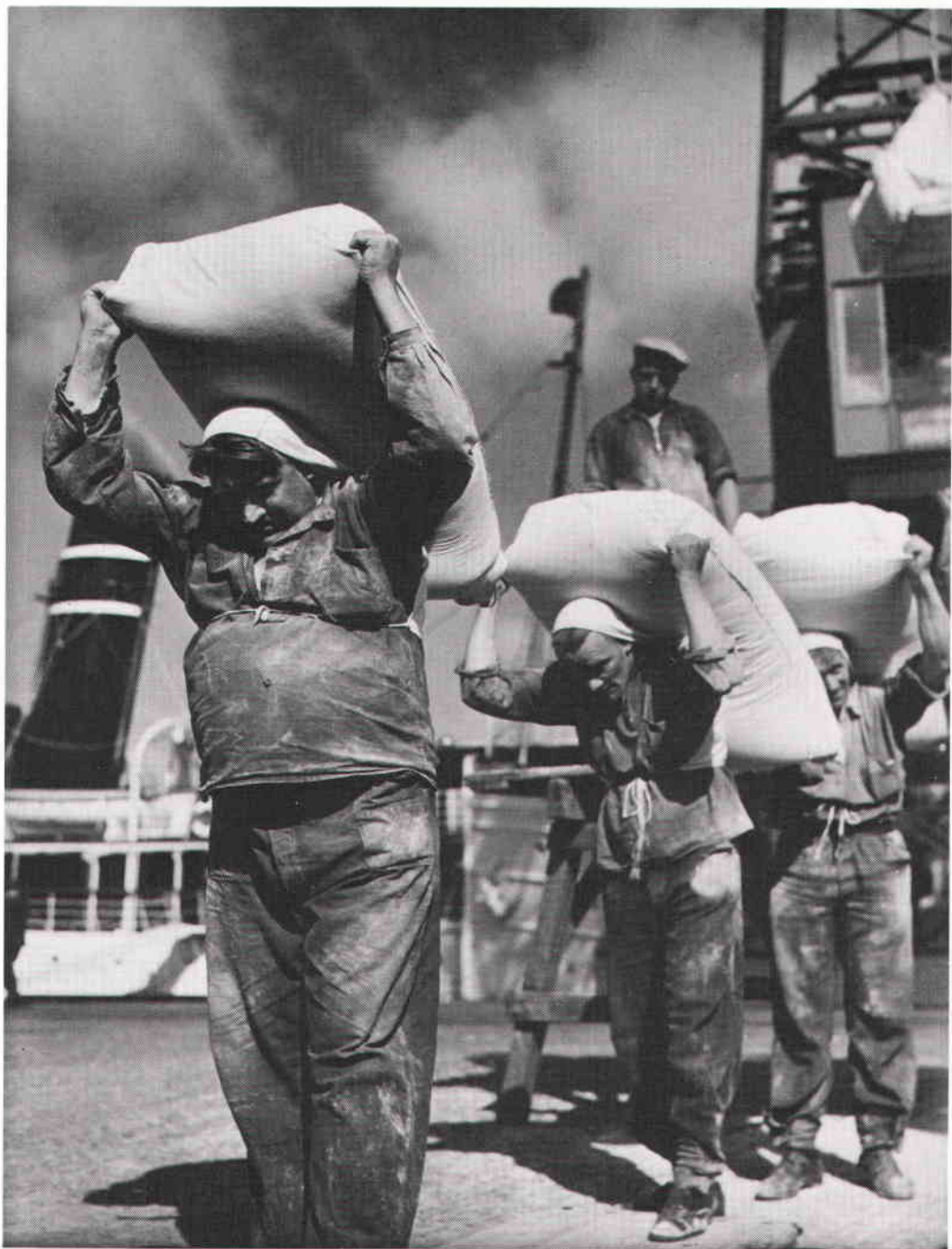
Värmen har kommit. För polisen i stan var det en varm dag. Här ses en som släcker sin törst. (5 juli 1938.)

Nedan till höger: Julgransförsäljningen började idag. Här ses en av julgransförsäljarna på Norra Bantorget. (21 december 1939.)

Gårdsmusikanter på gården vid Klara Norra Kyrkogata 15. (13 april 1937.)

*Hamnbild från Skeppsbron.
(25 juli 1938.)*